

NINA DITMAJER

Pomen razuma pri verovanju, kot ga utemeljuje Janez Pavel II. v okrožnici *Vera in razum*¹

Janez Pavel II. v svojem predgovoru k okrožnici *Vera in razum* poudarja temeljne naloge in težnje človeka v svetu. Z okrožnico pravzaprav želi uresničiti nekatere trditve 2. vatikanskega koncila, npr. da so škofje pričevalci Božje in katoliške resnice; še posebej pa je poudarjen dokument *Dei Verbum*, ki predstavi razodetje kot dialog med človekom in Bogom. Ne gre več za vprašanje vera ali razum, pomemben je dialog. Avtor okrožnice torej želi ponovno usmeriti pozornost na sam predmet resnice in na njen temelj v razmerju do vere. Uvodni citat deluje kakor sinteza celotne okrožnice:

»Vera in razum sta kot dve krili, ki omogočata človeškemu duhu, da se dvigne k zrenju resnice. Bog sam je namreč položil v človekovo srce željo po spoznanju resnice in, nazadnje, po spoznanju njega samega, da bi tedaj, ko Ga spoznava in ljubi, mogel priti do polne resnice o samem sebi.« (Janez Pavel II. 1999, 17)

Temeljni nalogi človeka v svetu sta torej dve: spoznati resnico oz. zreti resnico in spoznati samega sebe. Prvo spoznanje je pot do drugega, ki mu neizogibno sledi, pot do človeka. Človek že od nekdaj išče smisel svojega bivanja, svojega delovanja v svetu, smisel svoje življenjske poti. Tudi Cerkev se s

temi vprašanji ukvarja že od nekdaj in oznanja Kristusa kot pot, resnico in življenje. Pri tem pa ji filozofija kot ljubezen do modrosti ni in ne sme biti tuja, saj nudi odgovore na vprašanja o smislu življenja. Razmišljanje Janeza Pavla II. odsevajo misli različnih filozofov, ki so zaznamovali filozofijo religije in epistemologijo. Tako lahko v citatu: »Temeljna spoznanja izhajajo iz čudenja, ki ga v njem zbuja zrenje stvarstva« prepoznamo misel Rudolfa Otta o momentih numinoznega, o *mysterium tremendum*, kjer gre za občutenje nečesa nadmočnega (majestas), iracionalni moment energičnega in moment misterija, skrivnosti, čudenja (Otto 1993, 30–45). V drugem delu citata pa se nam odstira misel Schleiermacherja, ko govori o bistvu religije: »Njeno bistvo ni ne mišljenje ne delovanje, temveč zrenje in občutenje, zreti hoče univerzum [...]« (Schleiermacher 2005, 50).

Janez Pavel II. piše, da more človek vprašanja osebnega obstoja iskati v luči skrivnosti Kristusovega trpljenja, smrti in vstajenja. Vera nam omogoča prodreti v to skrivnost, saj s tem človek prizna resnico razodetega. Razum vedno išče umevanje te skrivnosti. Pri tem pa mora biti karseda odprt, omejuje pa ga samo njegova končnost pred neskončno skrivnostjo

Boga. To resnico sprejmemo kot izraz ljubezni. Govori o pravem razumu, s katerim uspemo dojeti prva in splošna načela biti, in pri tem misli seveda na aristotelovski pojem *orthos logos*. Podobno je že Marion pisal o nekem višjem razumu, o Božjem logosu, ki je v bistvu razodetje. Dostop do tega višjega razuma pa lahko omogoči samo ljubezen.

Janez Pavel II. v dveh poglavjih razpravlja o dveh izrekih, ki sta glede na besedno razmerje jukstapoziciji: *credo ut intellegam* (verjamem, da bi lahko razumel); *intellego ut credam* (razumem, da bi lahko verjel). Gre seveda za maksimo sv. Anzelma, ki temelji na Avguštinovem izreku *crede, ut intelligas*. Dve vrsti spoznanja: spoznanje po veri in spoznanje z razumom, prinašajo že knjige Svetega pisma, predvsem modrostne. Za te tekste je značilna neločljiva enotnost med razumskim spoznanjem in spoznanjem vere. Vera in razum se medsebojno vključujeta in vsak ima svoje področje delovanja. Spoznanje, ki ga dosežemo z razumom, je sicer resnično, vendar pride do svoje polnosti šele v perspektivi vere. V Novi zavezi pa je v nasprotju s Staro zavezo jasno izraženo nasprotje med modrostjo tega sveta in Božjo modrostjo, razodeto v Jezusu Kristusu.

Janez Pavel II. si velikokrat izposodi kak izrek od Aristotela ali sv. Avgušтина: vsi ljudje težijo k spoznanju in predmet te težnje je resnica. Njegovo razmišljanje se prepleta tudi z njegovimi preteklimi okrožnicami, saj svoja spoznanja nadgrajuje in dopolnjuje. O resnici ne govori v okviru spoznavnega realizma – resnica je skladnost stvari in razuma, temveč govori o človekovemu iskanju absolutne resnice, ki je poslednja resnica in daje odgovor na vsa človekova vprašanja o smislu bivanja. Razlikuje med 3 vrstami resnice: filozofska in religiozna resnica ter resnica, ki jo potrjuje izkušnja. Človek absolutne resnice ne dosega le z razumom, temveč tudi po zaupni izročitvi drugim osebam. Resnica Jezusa Kristusa ni v nasprotju s filozofsko resnico: enotnost naravne in doživete resnice najde svojo poistovetenje v Kristusu. Če govorimo pa o *intellectus fidei* (umevanje

vere), moramo poleg logičnega pojmovanja resnice upoštevati še odrešenijski pomen, ki ga te trditve vsebujejo.

Kristjani so bili v svojem oznanjevanju že od nekdaj v koraku s filozofijo. Cerkveni očetje so se oprli na antične filozofe, predvsem na Platona in Aristotela. Vendar so bili do te filozofske misli vedno kritični. Posebej omeni sv. Avgušтина, ki mu je uspelo ustvariti sintezo filozofske in teološke misli. Cerkveni očetje so sprejeli razum, ki je presegal sam cilj, je mogel doseči najvišje dobro in najvišjo resnico učlovečene Besede. Sv. Akvinski je razlagal, da si vera in razum ne moreta nasprotovati, saj obe prihajata od Boga. Njegova teologija omogoča razumeti poseben značaj modrosti v njeni tesni zvezi z vero in Božjim spoznanjem. S prvimi univerzami in še posebej proti koncu srednjega veka pa je prišlo do ločitve med filozofijo in teologijo. Razumsko spoznanje postane ločeno od vere. Zato Janez Pavel II. odločno poziva k ponovni vzpostavitvi enotnosti vere in razuma. Prav tako pa meni, da je tudi filozofiji v korist, da vnovič vzpostavi razmerje s teologijo. V znanosti namreč prevladuje pozitivistična miselnost, ki pušča ob strani metafizično in moralno pojmovanje. Avtor pa je kritičen tudi do nihilizma, ki se prepušča minljivemu, in do filozofov, ki se ne ukvarjajo več z resnico in iskanjem poslednjega smotra in smisla življenja, temveč težijo k temu, da bi bile v službi koristnostnih smotrov, posesti ali oblasti. Sodobno filozofsko gibanje zato zahteva odločno in poznavalsko udejstvovanje vernih filozofov, ki so zmožni prepoznati težnje, odprte točke in probleme tega zgodovinskega trenutka.

LITERATURA:

- Janez Pavel II. 1999. *Vera in razum*. Ljubljana: Družina.
Otto, Rudolf. 1993. *Sveto: o iracionalnem v ideji božjega in njegovem razmerju do racionalnega*. Ljubljana: Nova revija.
Schleiermacher, Friedrich. 2005. *O religiji: govori izobraženim med njenimi zaničevalci*. Ljubljana: KUD Logos.

1 Esej je nastal v študijskem letu 2013/2014 pri predmetu Filozofija religije pod mentorstvom izr. prof. dr. Antona Jamnika na Teološki fakulteti.

